

ARBEJDERNE OG RATIONALISERINGEN.

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 31. Marts 1930.

Af Chr. Overgaard.

Ordet: Rationalisering er en ny Betegnelse for en urgammel Bevægelse. Med Rationalisering menes i Virkeligheden Bestræbelsen for en teknisk Fuldkommengørelse, og en saadan Bestræbelse har fundet Sted gennem hele Menneskehedens Historie. Naar vi nu drøfter Rationaliseringen og de hermed forbundne Problemer, er det derfor i mangt og meget kun en Gentagelse af hvad der tidligere har været fremme til Diskussion, oven i Købet tit under Forhold, hvor Rationalisering var en økonomisk Revolution, medens vi i vor Tid dog kun har at gøre med en teknisk Evolution. Jeg skal blot minde om hele den økonomiske Omvæltning, der blev skabt den Gang Spinde- og Vævemaskinerne erobrede Tekstilindustrien, eller om den for Samfundets Struktur saa betydningsfulde Forandring, der fandt Sted, da Haandværket blev fortrængt af Industrien, saaledes som vi oplevede det i Slutningen af det 19. Aarhundrede og andre Lande før os. Det var en Rationalisering af en ganske anden Udstrækning end den, vi nu har med at gøre, og det var en Bevægelse, som paa en ganske anden Maade end den nuværende Rationalisering greb ind i Samfundets Opbygning og i den enkelte Borgers tilvante Erhvervsbasis.

Det afgørende Spørgsmaal ved Drøftelse af Rationalisering er, om arbejdsbesparende Foranstaltninger gør Arbejdskraft overflødig, eller kort sagt om Maskinerne gør Mændene arbejdsløse. Jeg vil til Besvarelsen af dette Spørgsmaal henvise til den Belæring, Historien giver os. Vi befinder os i en teknisk Fremskridtsbevægelse, som nu har varet i over 100 Aar, og som i denne Tid har skabt større Forandringer i Produktionen end de, der har fundet Sted i hele det lange Tidsrum af Menneskehedens Historie, som ligger forud for det 18. Aarhundrede. Og spørger man: „Hvad er Resultatet for Arbejder-

klassen af denne Udviklingsproces, som Led for Led har bestaaet af Udskydning af menneskelig Arbejdskraft til Fordel for Maskinkraft? — ja, saa bliver Svaret, at den menneskelige Arbejdskraft, som nu kan fremstille langt mere end tidligere, ogsaa har faaet langt større Værdi. Arbejdstiden er blevet kortere, Arbejdsforholdene bedre og Arbejdslønnen højere.

Samtidig er Prisen paa Produkterne gaaet ned, saaledes at Forbrugsgoder, der tidligere var forbeholdt en faatallig Klasse, nu indgaar i det daglige Forbrug selv for de mest jævntstillede Borgere i vort Samfund. Ingen kunde i Dag tænke sig at skrue Arbejderklassen tilbage til de Levevilkaar, der var dens Lod for faa Generationer siden, ved at ophæve de tekniske Fremskridt, som er Aarsagen til denne Fremgang. Men heller ingen maa være blind for, at de Fremskridt, som vi alle haaber vil komme i Fremtiden, alene kan blive muliggjorte ved en Fortsættelse af den Rationaliseringsbevægelse, hvis første Frugter den nulevende Generation kan glæde sig over.

I Enkeltheder at efterforske, hvorledes Rationaliseringen — naar man betragter hele Verden som en Enhed — i sig selv skaber Arbejdsmuligheder for de Arbejdere, den udskyder, ligger udenfor det Emne, jeg her beskæftiger mig med. Jeg skal derfor herom kun sige, at Rationaliseringen i nogle Tilfælde ved at nedsætte Produktionsomkostningerne skaber Mulighed for Prisnedsættelser, som fremkalder et saa stort Forbrug, at der trods Rationaliseringen bliver Brug for flere Arbejdere. I andre Tilfælde omsættes Rationalisering i forøget Købeevne hos de til Produktionen knyttede Faktorer, og endvidere er der den Mulighed, at Forbrugerne vel ikke udvider deres Forbrug af de paagældende Varer, men at den skete Prisnedsættelse frigør en Købeevne, som omsættes i en Efterspørgsel efter andre Varer. Da de menneskelige Behov er uendelige, vil ny Købekraft altid betyde ny Efterspørgsel, og en permanent Arbejdsløshed vil aldrig opstaa som Følge af Rationalisering. At der kan komme Overgangsvanskeligheder, og at disse kan være alvorlige for Samfundet og skæbnesvangre for den enkelte Borger, skal jeg ikke bestride. Men den nye Efterspørgsel vil før eller senere finde den udskudte Arbejdskraft, og Forholdene trækker sig i Lave. Rationalisering frigør Købekraft og Arbejdskraft til nye Formaal, den skaber med andre Ord Mulighed for en rigeligere Dækning af Menneskenes Behov, og er saaledes for den materielle Kultur Samfundets vigtigste Fremskridtsfaktor. Hvis det ikke forholdt sig saaledes, maatte jo den Borger, der ved Dygtiggørelse udvider sin Produktivitet, være en Samfunds-

fjende, medens Sandheden dog turde være, at Samfundet ingen bedre Ven har.

Jeg vil nu forlade Rationaliseringen som et Verdensproblem og betragte det som et dansk Problem. Her indføres da et helt nyt Moment, idet Spørgsmaalet ikke længere er, om Rationaliseringen skaber nyt Arbejde, men om dette Arbejde skabes i Danmark. I den Krisetid, vi har gennemlevet, lærte vi at føje endnu en Betragtning hertil, eftersom Rationaliseringen ikke alene maatte bedømmes efter dens arbejdsskabende Virkninger men efter dens arbejdsbevarende Virkninger. Naar i disse Aar en Fabrik ved at anskaffe nye Maskiner eller ved at indføre bedre Produktionsmetoder opnaaede, at 80 Mand kunde frembringe den Produktion, hvortil 100 Mands Arbejde hidtil havde været nødvendigt, ja saa blev 20 Mand gjort arbejdsløse. At laste Rationaliseringen herfor er imidlertid ganske uretfærdigt, thi den paagældende Fabriks eneste Mulighed for at klare sig overfor den udenlandske Konkurrence laa netop i den Besparelse, Rationaliseringen muliggjorde. Rationaliseringen var saaledes ikke Skyld i, at 20 Mand blev arbejdsløse, men den var Aarsag til, at 80 Mand beholdt deres Arbejde. Meget af den Rationalisering, den danske Industri indførte i Krigsaarene, virkede paa denne Maade og var saaledes i første Omgang arbejdsbevarende, medens den arbejdsørbrende Virkning først kommer senere.

Vi befinder os i Danmark i en ganske særlig Situation. Vi har en Arbejderstand, som i Forhold til andre Lande er højt-lønnet, men ogsaa højt udviklet. Der skal betales en høj Timefortjeneste og — da Konkurrencen er fri — kan dette kun ske ved at skabe Mulighed for en stor Arbejdspræstation. I saa Henseende er det ikke nok at appellere til Arbejdernes Flid og Energi, for Maskinteknikens og Produktionssystemets Fuldkommengørelse er Faktorer, som er mindst lige saa vigtige. Arbejderne maa derfor indse, at deres bedste Forbundsfaeller er arbejdsbesparende Maskiner og hensigtsmæssige Produktionssystemer. De maa forstaa, at ethvert Fremskridt, der gøres i saa Henseende, er et Fremskridt, som giver dem Muligheder i Øjeblikket for at bevare Arbejde til en Lønstandard, som overstiger andre Landes, og i Fremtiden til yderligere at forbedre denne Lønstandard.

Der er ingensomhelst Grund til at befrygte, at Rationaliseringen skal formindske Arbejdernes Mulighed for at finde Beskæftigelse. Tværtimod. Der er allerede indenfor vort Lands Grænser i vor egen Befolknings Forbrug meget store Afsætningsmuligheder,

som Udlandet nu udnytter, men som vor Industri lige saa vel kan drage sig til Fordel. Og udenfor vort Land ligger Afsætningsomraader, der i Sammenligning med vor Produktions-evne maa betegnes som uendelig store. Er Industrien fuldt konkurrencedygtig, er der praktisk talt ingen Grænser for, hvad den kan faa solgt. Virkelig Arbejds-mangel vil kun opstaa, naar vi arbejder dyrere end andre Lande.

De danske Fagforeninger har — hvad ingen kan bebrejde dem — sat sig som Opgave at gøre de danske Arbejdere til Europas bedst lønnede Arbejdere, og jeg tror de har naaet dette Maal. Den anden Side af Sagen er at sikre Arbejde til de høje Lønsatser, Fagforeningerne har fremkaldt. Midlet hertil er Rationalisering, og omend det maa siges, at Rationaliseringen ikke kan give danske Arbejdere et ubegrænset Forspring frem for andre Lande, saa kan den dog yde dem store Ting. I Stoltheden over, hvad vi selv udretter med Hensyn til Rationalisering, maa vi nemlig ikke glemme, at andre Steder er Folk lige saa kloge som vi, og at de andre Steder indfører tekniske Fremskridt, som staar paa Højde med, ja overgaar det, vi har Kræfter og Evner til at udføre. Det gælder derfor om, at vi er vaagne, at vi bøjer os, naar Konjunkturudviklingen gaar os imod, og at vi ikke for en Fordel lige i Øjeblikket sælger de Chancer, Fremtiden vil bringe. Men hvordan det end gaar, saa maa det staa fast, at en saa høj Lønstandard som den danske kun er muligt gennem en høj Produktionsteknik, og at vi derfor alle maa betragte Rationaliseringen, ikke som vor Fjende, ej heller som et uundgaaeligt Onde, men som et sundt og nødvendigt Middel til at føre Erhvervslivet fremad.

I disse Betragtninger har jeg i Almindelighed — maaske i for stor Almindelighed — behandlet Rationaliseringen som et Problem. Jeg vil nu gerne vise Dem Rationaliseringen i det daglige Liv, de Veje, der kan benyttes, og de Resultater, der kan opnaas. Hertil vil jeg benytte nogle Eksempler fra de Forhold, jeg selv har med at gøre, og jeg vil derfor tillade mig at forelægge Dem forskellige Oplysninger vedrørende Udviklingen hos Aktieselskabet Burmeister & Wain, idet jeg mener, at saadanne praktiske Eksempler bedre end alt andet kan belyse det Emne, vi er samlet for at drøfte.

Omkring forrige Aarhundredes Slutning var B. & W. et Skibsværft med tilhørende Maskinfabrik. Hovedforretningen var i Virkeligheden Reparationer, medens Nybygningen af Skibe kun foretoges for at have den nødvendige Arbejderstyrke til

Disposition, naar større Reparationer indtraf. Paa den tilhørende Maskinfabrik fremstilledes Skibsmaskiner til Nybygningerne, foruden enkelte stationære Anlæg, ligesom man da havde en Fabrikation af Mælkecentrifuger, som faa Aar senere blev opgivet. Maskinfabriken maatte købe sine Halvfabrikata, saasom Smedegods, Staalstøbegods, Armaturer etc. udefra. Det var en stor Hindring, at man ikke var istand til at fremstille Smedegods, idet man ved forskellige Reparationer var afhængig af den Leveringstid, Udlandet krævede for Leverancen af saadanne Halvfabrikata. Resultatet var derfor ofte, at den Slags Reparationer gik til Udlandet.

I 1899 anskaffedes en damphydraulisk Smedepresse. Herved blev man istand til selv at fremstille Aksler og lignende, hvilket havde til Følge en stærk Udvikling af Reparationsvirksomheden. Et saadant Smedeanlæg kunde selvsagt ikke beskæftiges ved Fremstillingen af Smedegodset til Firmaets eget Forbrug. Derfor optog man en Eksportforretning af Smedegods til engelske Skibsværfter. En saadan Forretning, taget for sig selv, var urentabel men de indirekte Fordele, man opnaaede, var saa store, at dette betød en væsentlig Chance for Virksomhedens Udvikling og dermed for Beskæftigelse af Arbejderne. Saadanne Produktionsudvidelser er en Form for Rationalisering, som kun kan være en Fordel for Arbejderne, idet den medfører en større Beskæftigelse uden paa nogen Maade at stille Krav til Arbejderne om Opgivelse af Fordele, de tidligere har haft.

Raamaterialet, hvoraf man fremstillede Smedegodset, de saakaldte Ingots, maatte købes fra Udlandet. Dette viste sig i Aarenes Løb at være en væsentlig Hindring; man kom nemlig ofte ud for Forsinkelser i Leverancer og Prisstigninger, idet man maatte købe disse Ingots fra Firmaer, der selv konkurrerede med Leverancen af Smedegods i England.

Man skred derfor i 1907 til Anlægget af et Staalværk. Herved blev man istand til selv at fremstille Ingots, men tillige ogsaa til at fremstille Staalstøbegods, hvilket ogsaa afhjalp et hidtil værende Savn for Maskinfabriken. En anden stor Fordel, man opnaaede ved dette, var Udnyttelsen af alt det Affald, man havde, dels fra Skibsværftet og dels fra Smedien. Da dette Affald ikke slog til, maatte der samtidig foretages Indkøb af Affald udefra, hvilket havde den naturlige Følge, at dette Affald opnaaede en meget højere Pris, end det tidligere havde været muligt at faa. Heller ikke Staalværket vilde kunne bære sig som en selvstændig Forretning, men de store indirekte

Fordele i Retning af at gøre Fabrikationen mere uafhængig af fremmede Faktorer, skabte Mulighed for en stærk Videreudvikling af Maskinfabrikationen.

Fremstillingen af stationære Dieselmotorer begyndte nu at tage Fart, og med Konstruktionen af de første Marinemotorer i 1910—11 indlededes den Udvikling, som siden førte til saa store Resultater.

I 1915 var Fabrikslokalerne ikke længere store nok til at fremstille Skibsdieselmotorer i den Størrelse, Udviklingen krævede, og der var Projekter fremme om at flytte hele Maskinfabriken fra Christianshavn ud paa et opfyldt Areal ved Refshaleøen. Dette var paa den Tid økonomisk uoverkommeligt for Selskabet; man løste da Opgaven paa den Maade, at man flyttede den hidtil værende Kedelsmedie fra Christianshavn til Refshaleøen. Paa den derved ledig blevne Plads opførte man en Bygning, og man gik i Gang med Konstruktionen af en Værktøjsmaskine af speciel Art. Denne Værktøjsmaskine, som er den største, der, mig bekendt, indtil nu er bygget i Verden, havde den samme Kapacitet som nogle og tredive større Værktøjsmaskiner af den sædvanlige Konstruktion. Denne Maskine kom i Drift i 1917 og svarede fuldtud til Forventningerne. Nogle Aar tidligere var man begyndt at konstruere og fremstille egne Specialmaskiner og Hjælpeværktøjer, heriblandt en speciel Maskine til Fremstilling af Krumtappe, som satte os istand til at fremstille en Krumtap langt hurtigere end tidligere. Dette gjorde det muligt for os at nedsætte vore Leveringsterminer for Maskiner meget betydeligt, idet den nye Maskine gjorde sit Arbejde paa $\frac{1}{10}$ af den Tid, der tidligere krævedes.

Alle Specialmaskiner havde — og har stadig — det dobbelte Formaal, at skabe en kortere Produktionstid og at sikre en nøjagtig Udførelse af Arbejdet, uden at stille for store Krav til Arbejdernes faglige Dygtighed.

Selv om Krigsaarenes Mangel paa dyglig faglært Arbejdskraft nok var et Overgangsfænomen, stod det dog klart for Ledelsen af B. & W., at Virksomheden selv maatte medvirke til at skabe en tilstrækkelig Tilgang af højt kvalificeret Arbejdskraft. Handicappet, som vor Industri er ved Mangel paa Raa-stoffer og paa mange andre Maader, vil dens Evne til at konkurrere med lignende Fabrikationer i andre Lande være afhængig af, at vi har bedre Arbejdere, bedre Ingeniører og bedre Teknik end disse. Man tog da Spørgsmaalet om en rationel Lærlingeuddannelse op til Løsning.

Princippet i denne Uddannelse er følgende: Lærlingen op-

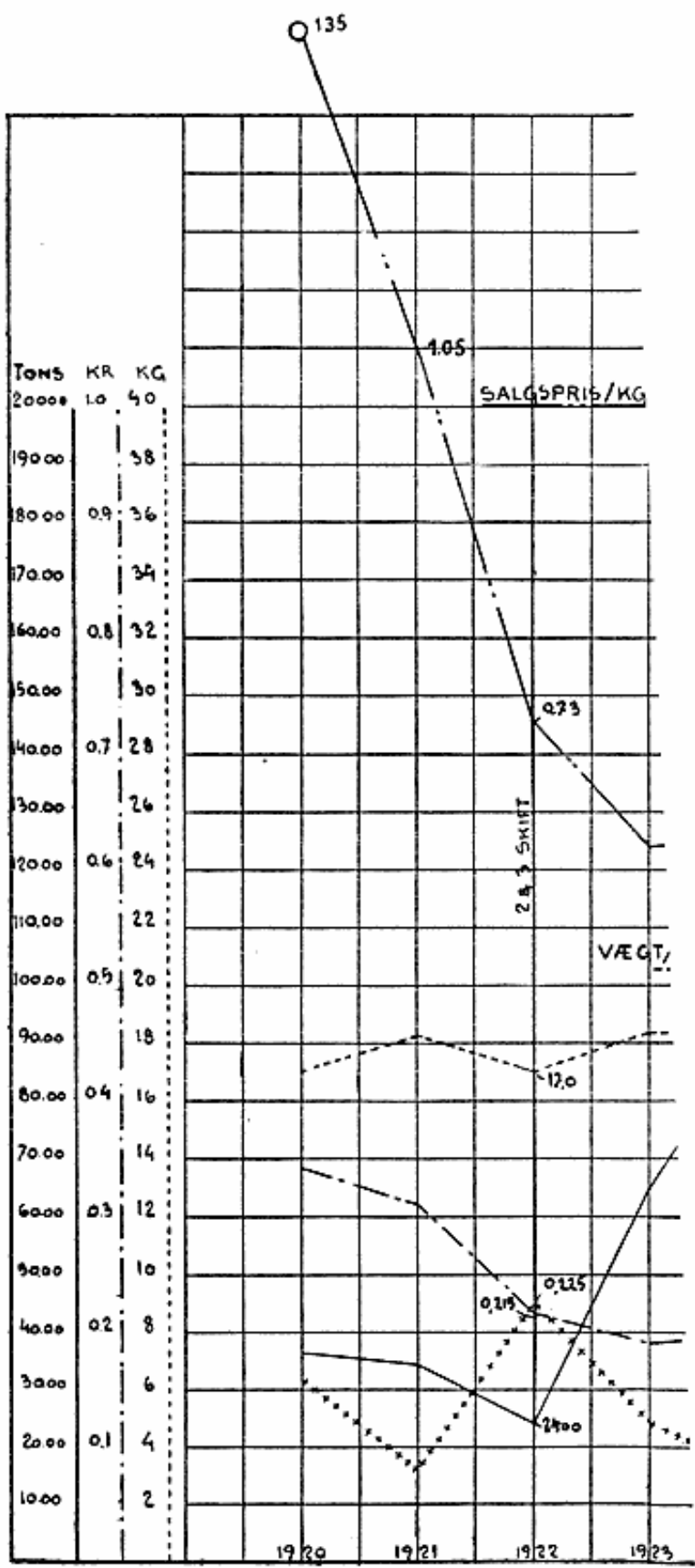

Fig. 1. B.

øves i en speciel Lærlingeafdeling i Løbet af 2 Aar; i disse 2 Aar skal Lærlingen gennemgaa et nøje fastlagt Pensum, saaledes at han systematisk opnaar den højeste Færdighed i at udføre de i Pensumet fastlagte Operationer. I Løbet af disse 2 Aar faar man Klarhed over, i hvilken Retning Lærlingens specielle Evner ligger, og i de sidste 2 Aar af Læretiden gaar han ud i Fabrikationen, hvor han yderligere uddanner sig i det Speciale, han har vist sig at være særlig disponeret for. Paa denne Maade færdiguddannes ca. 150 Maskinarbejdere om Aaret, og dette er en overordentlig stor Hjælp til Højnelsen af den danske Maskinarbejders Standard. Der foreligger her en Form for Rationalisering, som ogsaa tjener Arbejdernes Interesser, og der er da ogsaa meget stor Rift om at opnaa Ansættelse som Lærling. Vore Arbejdere har Preference for deres Sønner; hvilket tjener til at befæste Interessen hos vore Arbejdere for Virksomheden, idet Fader og Søn da i deres Fritid taler om Virksomheden og dens Forhold.

I Løbet af 1920 blev man klar over, at vort hidtidige Støberi, som var bygget i 1900, dels ikke var tilstrækkeligt moderne og dels for lille. Da der ikke var Mulighed for en Udvidelse paa Christianshavn, besluttede man sig til at bygge Støberiet paa Teglholmen. Dette blev bygget efter helt nye Principper og fik en cirkelrund Form, som teknisk set viser sig at være en meget stor Fordel. Støberiet blev sat i Drift i 1922. Jeg skal senere komme ind paa Udviklingen af Forholdene specielt indenfor Støberiet. Fra flere Sider mentes det, at dette Anlægs Dimensioner var alt for store, idet man aldrig vilde kunne forvente, at Støberiets Produktionsevne skulde blive udnyttet. Tiden har godtgjort det modsatte, idet en Udvidelse af dette Støberi senere blev uomgængelig nødvendigt, og denne Udvidelse paa 30 % er fuldført i disse Dage.

I Begyndelsen af 1923 konstrueredes B. & W.s dobbeltvirkende Skibsdieselmotor, beregnet for store oceangaaende Passagerskibe. Da det var lykkedes at sælge et saadant Anlæg til Den svenske Amerika Linie i Gøteborg, og vore Værksteder paa Christianshavn ikke var tilstrækkelig store til, at man deri under tilfredsstillende Forhold kunde fremstille Maskiner af saa store Dimensioner, var en Udvidelse af Værkstederne uomgængelig nødvendigt. Det kunde ikke gøres paa Christianshavn, medmindre man maatte udflytte Smedie og Staalværk, Model-snedkeri og lign. Ved en saadan Udflytning vilde meget store Værdier, som var bundne i disse Anlæg, for en stor Del gaa tabt; ved at lave Udvidelsen af Maskinværkstederne et andet

Sted, kunde ganske vist spares store Summer ved Anlægsomkostninger, men man vilde paa den anden Side herved belaste Driften i Fremtiden. Man besluttede sig heldigvis til at foretage Udflytningen af ovennævnte Virksomheder, som blev udflyttet til Teglholmen ved Siden af Støberiet; Staalværket sattes i Drift i Sommeren 1924.

Paa den frigjorte Plads blev opført en ny Monteringshal af Dimensioner, tilstrækkelige til Fabrikationen af de største Maskiner man med Rimelighed kunde forvente, der vilde blive Tale om. I 1927 overtoges A/S. Københavns Flydedok & Skibsværft. Herved blev det muligt at forenkle Driften af Maskinfabriken paa Christianshavn ved at lægge alle Reparationer for Maskiner hen til den derværende Maskinfabrik, saaledes at Værkstederne paa Christianshavn kun fik med Nyfabrikation at gøre. Endelig i 1929 begyndte man Opførelsen af en Fabrik for mindre Motorer paa det fra Københavns Flydedok og Skibsværft overtagne Søndre Værft. Herved aflastedes Maskinfabriken paa Christianshavn. Dens Drift filtrede yderligere, saaledes at man der kun fremstiller de større Marinemotorer, mens man paa den anden Fabrik fremstiller standardiserede mindre Motorer i Seriefabrikation; denne Fabrik er nu klar til at begynde Fabrikationen.

I Aaret 1922 sank Arbejderantallet ned til ca. 2,000, mens det de foregaaende Aar havde ligget omkring 3,700. Det viste sig umuligt at finde Købere til vore Fremstillingspriser. Den eneste Udvej, man kunde tænke sig til i tilstrækkelig Grad at billiggøre Produktionen, var at forcere Produktionen op til det mest mulige, for derved at nedsætte Generalomkostningerne. Med dette Formaal for Øje blev der optaget Forhandlinger med Arbejderne om Indførelse af en speciel Ordning ved Arbejdet i Flerholds Drift. Vort Krav til Arbejderne var, at Arbejdere, der arbejdede i Flerholds Drift, skulde arbejde for den samme Betaling, uanset hvilket Hold de arbejdede paa; Holdene skiftede, saaledes at en Arbejder, der arbejdede i 3-Holds Skift, hver tredie Uge kom til at arbejde om Dagen, hver tredie Uge om Eftermiddagen og Aften og hver tredie Uge om Natten. Man traf en Overenskomst, hvorved Arbejderne betydeligt reducerede de hidtil overenskomstmæssige Betalinger for Overarbejde og Natarbejde. Denne Ordning viste sig at kunne bære over Vanskelighederne, idet man ved det meget store Fald i Generalomkostningerne, som fremkom ved Treholdsdriften, kom ned paa Priser, som gjorde det muligt at skaffe Ordre ind.

Dette har betinget en saa rivende Udvikling af Produktionen,

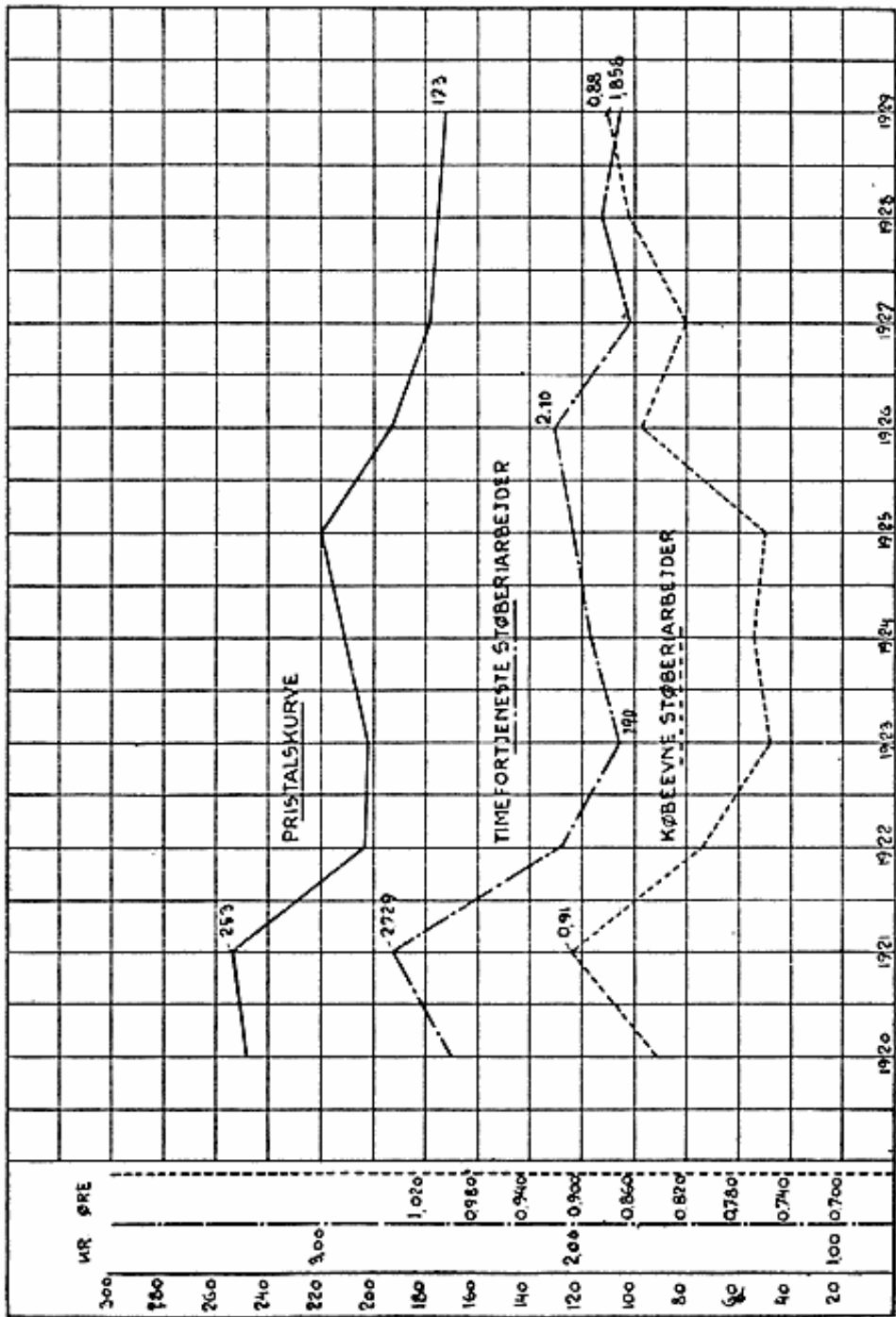

Fig. 2. B. & W. Støberiet.

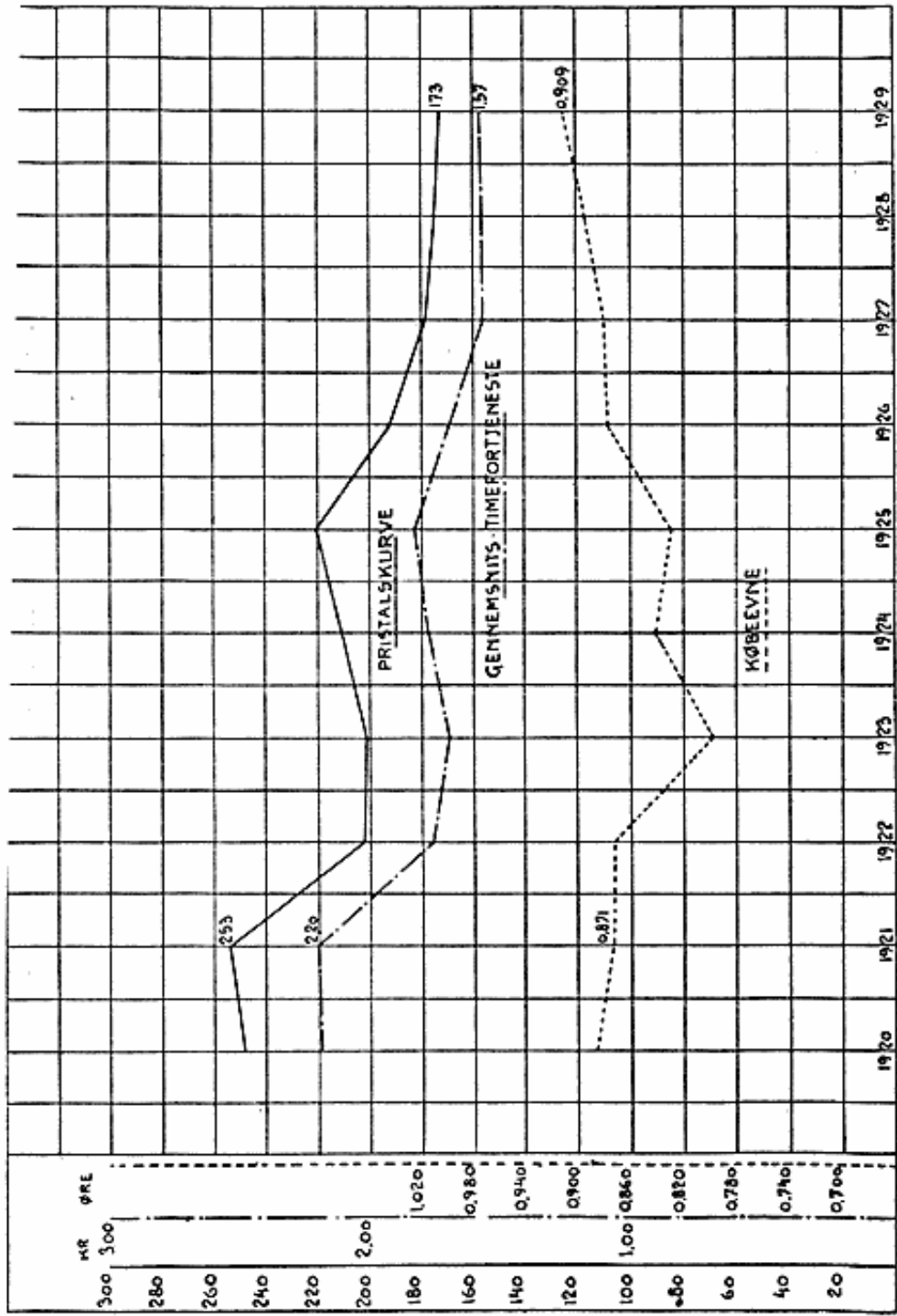

Fig. 3. B. & W. Maskinafdelingerne.

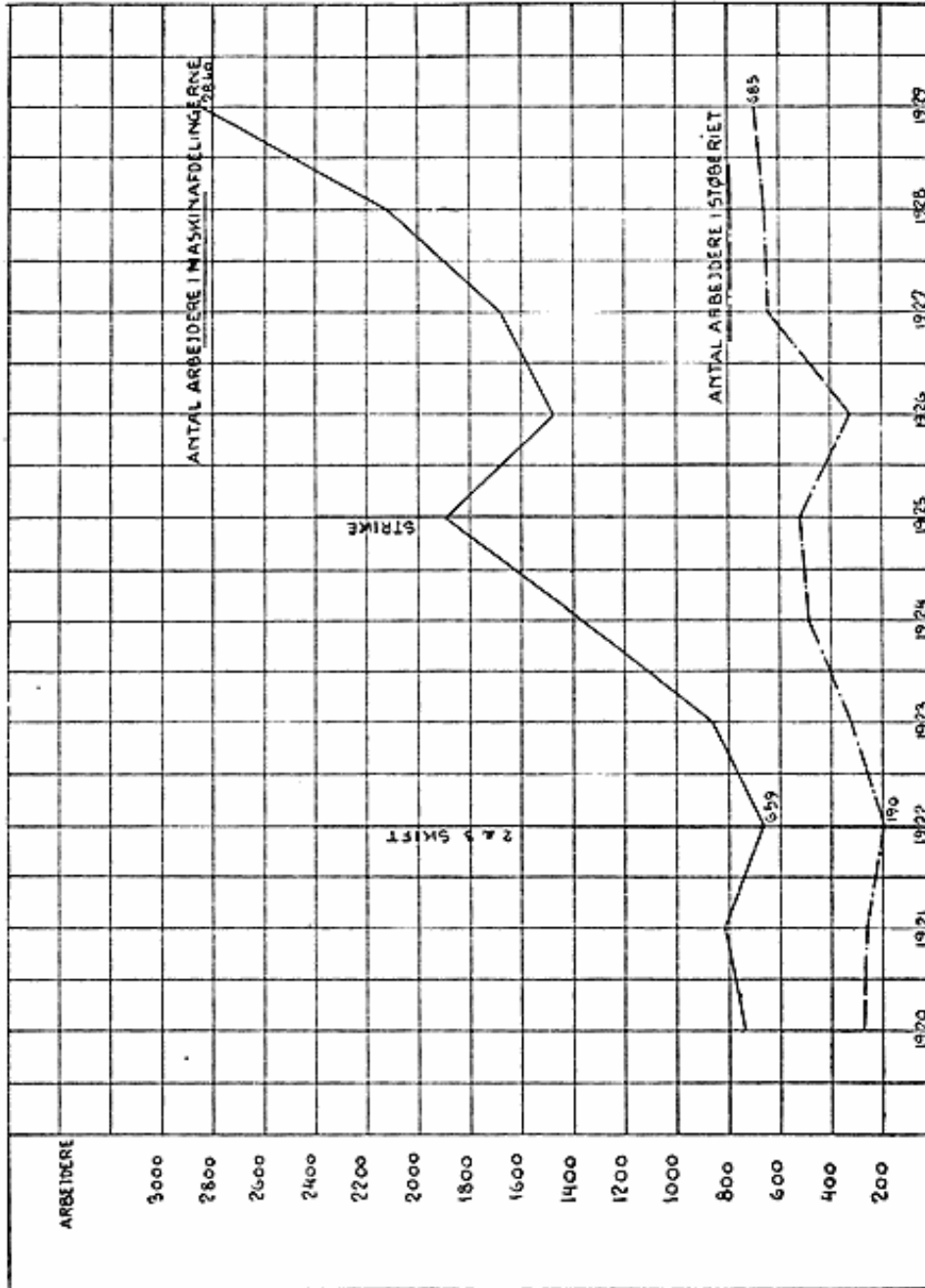

Fig. 4. B. & W. Antal Arbejdere i Støberi og Maskinafdelinger.

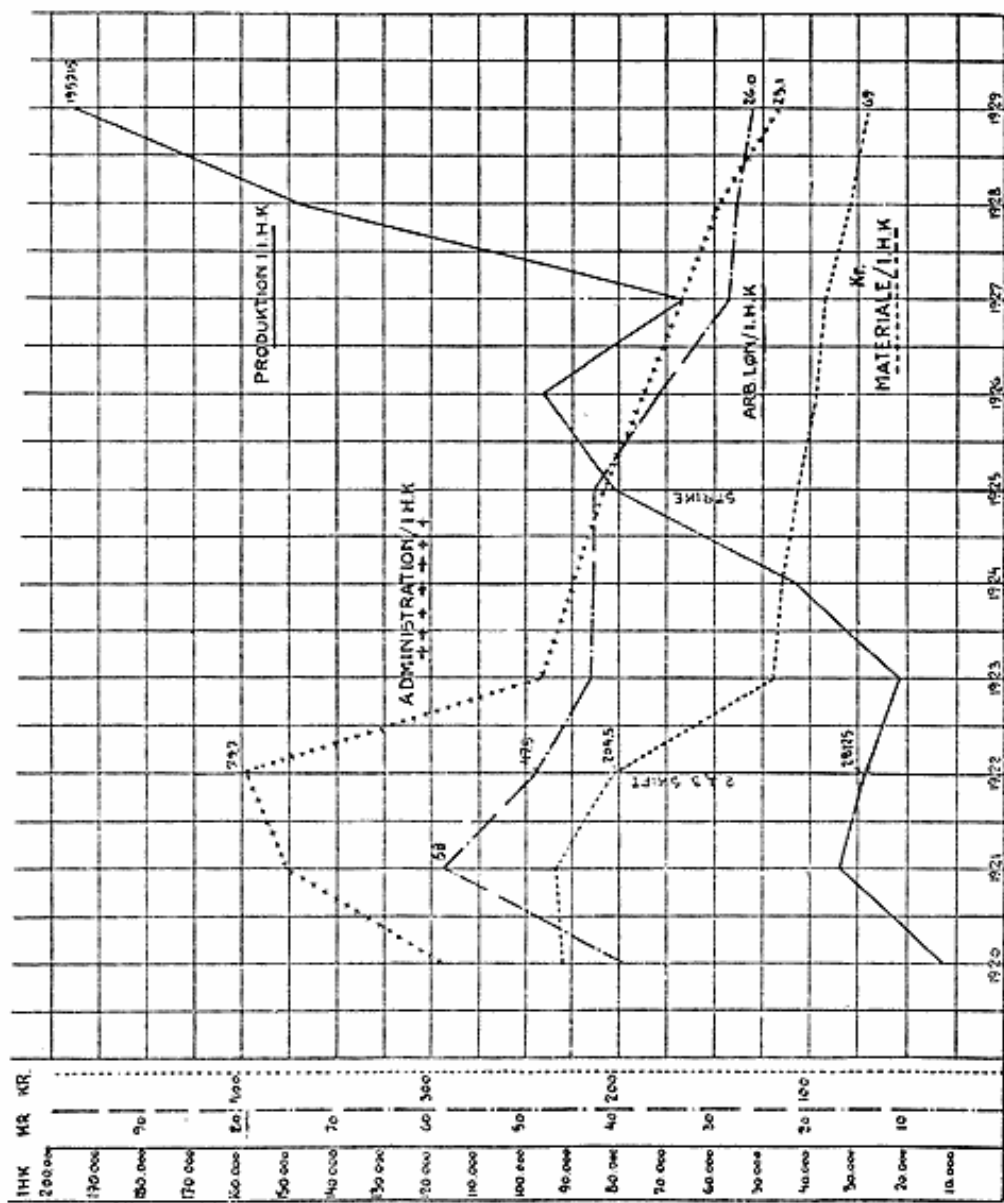

Fig. 5. B. & W. Maskinafdelingerne.

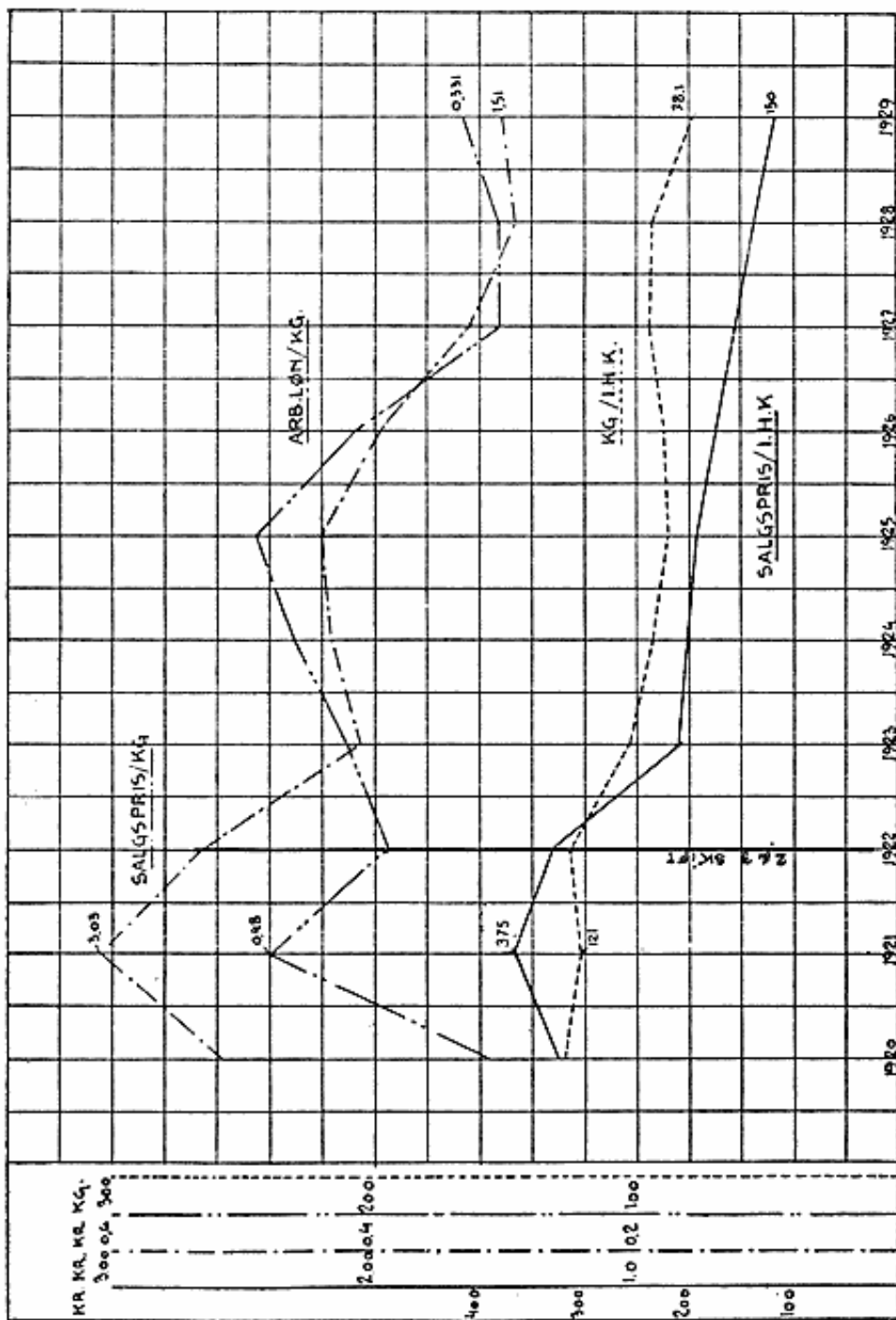

Fig. 6. B. & W. Maskinafdelningerne.

at Arbejderantallet er steget fra ca. 2,000 i Aaret 1922 til 9,300 i Aaret 1929. Denne Form for Rationalisering er, som det vil fremgaa af de Kurver, jeg snart skal komme tilbage til, den mest effektive Form for Rationalisering, ialtfald i en Virksomhed som vor. Denne Rationalisering er uomtvisteligt i Arbejdernes Interesser, idet den uden at stille Krav af nogen Art til Arbejderne, udover Ubehagelighederne ved forskudt Arbejdstid, giver Arbejderne Fordelene af en uhyre Udvidelse af Beskæftigelsen. Jeg skal her yderligere nævne en anden Form for Rationalisering, hvor der heller ikke stilles Krav til Arbejderne, nemlig gennem Forbedringen af Konstruktionerne at billiggøre Maskinerne. Saaledes kan nævnes, at medens Vægten af en indiceret Hestekraft i 1920 var ca. 130 kg, var den ved de forbedrede Konstruktioner i 1929 gaaet ned til 78 kg.

Jeg skal nu gaa over til at vise nogle Kurver, som betegner Udviklingen i de sidste 10 Aar dels i Støberiet og dels i Maskinfabriken.

Fig. 1. Salgsprisen falder fra Kr. 1,35 i 1920 til 49 Øre i 1929. Den af hver Mand fremstillede Vægtmængde Støbegods pr. Time stiger fra 17 kg i 1920 til 23 kg i 1929. Stigningen tager først Fart fra 1925, men det er en relativ Stigning, idet man maa regne med, som De senere vil se, at Konstruktionsvægten pr. indiceret Hestekraft falder meget betydelig fra 1922 til 1925, og da Produktionen her pr. Mand pr. Time holder sig konstant, er der i Virkeligheden en Stigning. Af Kurverne over Produktionen ser man, at denne, da Flerholdsdriften indførtes, var nede paa 2,400 tons. Den stiger op til 9,500 tons i 1924, men falder i Løbet af 1925 ned til 6,900 tons. Dette Fald foraarsagedes af den ulyksalige Arbejdsstandsning i 1925. Efter denne stiger Produktionen meget stærkt, og naar i 1929 op til 16,000 tons. I Arbejdsløn pr. Kilogram Gods betalte man i 1920 34 Øre. Ved Starten af det nye Støberi er man nede paa 21 $\frac{1}{2}$ Øre og ved Slutningen af 1929 er man nede paa 15,7 Øre. Generaludgiftskurven viser, at man i det gamle Støberi i 1921 var nede paa ca. 8 Øre pr. Kilogram. Dette stiger ved Igangsættelsen af det nye Støberi op til 22 $\frac{1}{2}$ Øre, men falder saa ned til 5,9 Øre i 1929. Dette viser, at Generalomkostningernes Forandring har en overordentlig stor Betydning.

Fig. 2 viser Pristalskurven og Variationen i Timefortjenesten for Støberiarbejderne. Vort Maksimum var i 1921 paa Kr. 2,73 pr. Time. Denne Timefortjeneste falder ned til Kr. 1,90 i 1923, stiger derpaa i Løbet af Aaret til 2,10 i 1926 og falder derefter til Kr. 1,86 i 1929. Den 3. Kurve viser Fortjenesten

reduceret efter Pristallet, saaledes at man direkte kan sammenligne den med Timefortjenesten i 1914, som da var 60 Øre. Denne Kurve viser 91 Øre i 1921, falder til 76 i 1923 og stiger op til 88 i 1929, en Stigning af ca. 50 %.

Fig. 3 viser det samme for Maskinafdelingen. Den reducerede Timefortjeneste-Kurve viser, at man i 1921 i Gennemsnit tjente 87 Øre, dette falder i 1923 ned til 80 Øre og gaar i 1929 op til 91 Øre. Den tilsvarende Gennemsnit i 1914 var 56,2 Øre, Stigningen er 60 %.

Fig. 4 viser en Kurve over Arbejderantallet i Støberiet og det tilsvarende Antal Arbejdere i Maskinværkstederne. Dette viser, at man ved at forøge Antallet af Arbejdere i Støberiet fra 190 til 685 har forøget Antallet af Arbejdere i Maskinafdelingen fra 659 til 2,900, mens man i hele Virksomheden, for hvis Beskæftigelse Støberiet ogsaa maa siges at være Basis, har forøget Antallet af Arbejdere fra 2,100 til 9,300.

Fig. 5 viser forskellige Kurver for Maskinafdelingen. Ved den lave Beskæftigelsesgrad i 1922 var Administrationsudgifterne pr. indiceret Hestekraft naaet op til det høje Maksimum af ca. 80 Kr. fra ca. 60 Kr. i 1920. Efter Indførelsen af Flerholds-Drift falder den det første Aar til 48 Kr. og er siden jævnt faldende til 23 Kr. i 1929. Arbejdslønnen er i 1921 paa et Maksimum af 58 Kr., i 1922 er den paa 49,50 Kr. og falder ned til 26 Kr. i 1929. Dette Fald i Arbejdslønnen maa ses i Sammenligning med Faldet i Materialvægt pr. indiceret Hestekraft, idet denne er faldet fra 121 kg i 1921 til 78 kg i 1929. Produktionen er steget fra et Minimum i 1923 paa 20,000 IHK og op til 195,000 i 1929. Man ser det stærke Fald forarsaget af Arbejdsstandsningen i 1925, idet Produktionen der falder med 30,000 IHK paa det Aar. Af disse Kurver fremgaar det, at det, der har spillet den allerstørste Rolle, er Faldet i Generalomkostningerne og Faldet i Materialprisen. Disse to Poster tilsammen er faldet fra ca. 284 Kr. til 92 Kr., altsaa en Besparelse af 192 Kr., medens Faldet i Arbejdslønnen er fra 58 Kr. til 26 Kr., en Besparelse af 32 Kr. Af Besparelsen paa Materialkontoen hidrører, som vi saa paa Fig. 1, en Del fra Arbejdslønnen i Støberiet, men Hovedparten fremkommer ved Nedgangen i Generalomkostningerne i Støberiet og ved den gennem de nye Konstruktioner skabte Vægtbesparelse.

Fig. 6 viser en Kurve over Salgspriserne pr. indiceret Hestekraft. Denne Salgspris er faldet fra 375 Kr. pr. indiceret Hestekraft i 1921 til 150 Kr. i 1929. Man ser det store Fald i Salgsprisen efter Indførelsen af Flerholds-Drift, idet Prisen allerede i

1923 er nede paa 210 Kr. Dette store Fald fremkom ved, at vi dengang udarbejdede vore Tilbud i Forventning om det store Fald i Generalomkostningerne. At Selskabet den Gang vovede dette Spring ud i det uvisse, har haft den allerstørste Betydning for Selskabets Udvikling; paa den anden Side, hvis det ikke havde været muligt at opnaa et tilstrækkeligt stort Salg, vilde det dengang have ført til meget store Tab for Selskabet.

Der er en Ting, man maa have for Øje, og det er, at selv i de værste Depressionstider er vor Produktion herhjemme i Forhold til Forbruget i Verden saa uendelig ringe, at vi altid vil være istand til at fylde vore Virksomheder, dersom vi blot er istand til at producere til konkurrencedygtige Priser. Den eneste Vej hertil er at rationalisere paa alle Felter ved Forbedringer af Konstruktionerne, ved Forbedringer af Arbejds-metoderne, og her er det eneste Omraade, hvor ogsaa Arbejderne maa bidrage, idet de maa være villige til fuldtud at udnytte de Maskiner af forøget Kapacitet, der sættes ind for at billigøre Produktionen. For en Virksomhed kræver det en meget stor Overvindelse at rationalisere ved at forbedre sine Konstruktioner, idet dette kræver Fornyelse af Modeller, Værktøj, Jiggs osv., hvilket er en meget stor Belastning at paalægge sig, idet en ny Type altid viser sig at blive langt dyrere de første Gange, den fremstilles, men det er en nødvendig Betingelse at gøre dette, da man ellers let vil blive overrasket af, at der fra Konkurrenternes Side lanceres en Konstruktion, som er overlegen. For vort Selskabs Vedkommende er det en Livsbetingelse, at vi kan vedblive at staa som de førende, saaledes at vore Motorer i Kvalitet og Ydeevne er alle andre overlegne, thi derved kan vi bevare vore Licenshavere i de forskellige Lande, og den Indtægt, Selskabet derfra har haft, har været en overordentlig virksom Hjælp til at kunne gennemføre den Rationalisering og de Forbedringer ved vor Fabrikation, som vi har gennemført i de senere Aar. Jeg skal give den Oplysning, at Selskabet i de 10 Aar, der her er omtalt, har anvendt en Kapital paa 57 Mill. Kr. til Nyanlæg og til Forbedringer.

Jeg haaber her i nogen Maade at have godtgjort, at som Forholdene ligger i vort Land, er det en Livsbetingelse for Arbejderne at hjælpe med i Rationaliseringen, idet en viddreven Rationalisering er den eneste Mulighed for at holde vore Konkurrenter Stangen, ligesom det byder den eneste Mulighed for at bevare og maaske højne vore Arbejders Livsvilkaar.